

استاد ESTAD

ESKİ TÜRK EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

[Journal Of Old Turkish Literature Researches]

E-ISSN: 2651-3013

Cilt: 8, Sayı: 1 Mart 2025

Volume: 8, Issue: 1 March 2025

DOI Number: 10.58659/estad.1636569

Kitap Tanıtımı
Book Critique

Geliş Tarihi
Date of Submission
10/01/2025

Kabul Tarihi
Date of Acceptance
05/03/2025

Yayın Tarihi
Date of Publication
30/03/2024

AZERBAIJAN KADIN DİVAN ŞAİRLERİ (BAŞLANGIÇTAN GÜNÜMÜZE)

Azerbaijan Women Poets (From The Beginning To The Present)

Dilek ÖZMEN

Yüksek Lisans Öğrencisi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı
Bölümü, Eski Türk Edebiyatı ABD., mr_dlk_26@hotmail.com, <https://orcid.org/0009-0001-8125-5456>

Değerlendirme/Evaluation: İki Dış Hakem-Çift Taraflı Körleme/Two external referees-Double Blind Referee System.

Etik Beyan/Ethical Declaration: Çalışmanın tüm süreçlerinin araştırma ve yayın etiğine uygun olduğu, etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine uyulduğu beyan olunur./ It is declared that all processes of the study are in accordance with research and publication ethics, ethical rules and scientific citation principles are complied with.

Benzerlik Taraması/Plagiarism Scanning: Kontrol edildi-İntihal.net/Checked-İntihal.net.

Çıkar Çatışması/Conflict of Interest: Yoktur/It does not exist.

Lisans ve Telif Hakkı/Licence and Copyright: Yazar, dergimizde yayınlanan makalelerin telif hakkına sahip olup çalışmaları [CC BY-NC 4.0](#) lisansı altındadır./The author owns the copyright of the articles published in our journal and his works are under [CC BY-NC 4.0](#) licence.

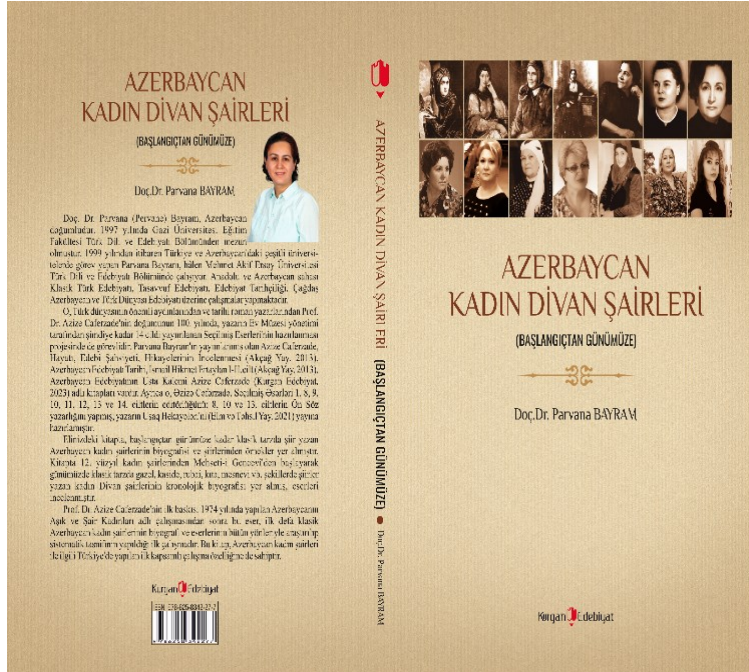
Atıf Bilgisi/Citation: Özmen, Dilek (2025). "Azerbaycan Kadın Divan Şairleri (Başlangıçtan Günümüze)", Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, 8, (1), (Mart 2025), s. 233-241, doi: 10.58659/estad.1636569

Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi [ESTAD]

Cilt/Volume: 8, Sayı/Issue: 1 Mart/March 2025 s. 233-241

Divan edebiyatında kadın şairler, dönemin sosyal ve kültürel yapısı dolayısıyla erkek şairlere göre daha az tanınmışlardır. Bu durum, kadın divan şairlerinin sayısını sınırlandırmıştır. Kadın şairler şiirlerinde daha çok aşk, güzellik, özlem, tasavvuf gibi konuları dile getirmişlerdir. 15. yüzyılda yaşayan Zeynep Hanım, akrostiş tarzındaki şiiri başlatan Mıhrî Hatun, 16. yüzyılda yetişen Ayşe Hubbî Hatun, 18. yüzyıl şairi Fıtnat Hanım, 19. yüzyılda yaşayan Şeref

Hanım ve Leylâ Hanım; hanedanın tek kadın şairi olan Âdile Sultan Anadolu sahası kadın divan şairlerine örnek verilebilir.

Azerbaycan sahası divan edebiyatına baktığımız zaman ise bölgenin coğrafi konumu, kültürel etkileşimlere açık olması, Türkçe ve Farsçanın önemli edebî dil olarak kullanılması, Azerbaycan divan edebiyatının kendine

has bir kimlik kazanmasına yol açmıştır. Bu edebiyatın ilk kadın şairi, 12. yüzyılda Selçuklu saraylarında bulunan ve şiirlerini Farsça yazan, rubai ustası Meshetî-i Gencevî'dir. Azerbaycan edebiyatı tarihi ve Azerbaycan kadın divan şairleri üzerine çalışmaları bulunan Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Parvana Bayram, *Azerbaycan Kadın Divan Şairleri (Başlangıçtan Günümüze)* başlıklı kitabında, Azerbaycan'da klasik edebiyatın günümüzde hem kadın hem de erkek şairler tarafından yaşatılmakta olduğunu anlatmıştır. Eser, Azerbaycan divan edebiyatı ve kadın divan şairleri ile ilgili olarak Türkiye'de yapılmış ilk ve önemli bir çalışmadır.

Eser, Azerbaycan edebiyatının kadın şairlerine dair önemli bir kaynak sunmaktadır. Kitabın yazarı Prof. Dr. Parvana Bayram Azerbaycan'daki kadın divan şairlerinin hayatlarını, eserlerini ve edebî katkılarını derinlemesine ele almıştır. Eser; "Ön söz", "*Başlangıçtan Günümüze Kadınlarla İlgili Yazılmış Tezkire ve Diğer Biyografik Kaynaklar*", "*Başlangıçtan Günümüze Kadar Klasik*

Tarzda Şiir Yazan Azerbaycan Kadın Şairleri”, “19-20-21. Yüzyıl Azerbaycan Edebiyatının Biyografik Kaynaklarında Adı Geçen Kadın Şairler” adlı üç bölüm ile “Sonuç” ve “Kaynaklar” kısmından oluşmaktadır.

Eserin “Ön Söz” kısmında kadın şair ve yazarların eserlerinin araştırılmasının 19. yüzyıldan itibaren yaygınlaşmaya başladığından ve çok daha önceleri Doğu biyografi geleneğinde kadın şairlere ve eserlerine yer verildiğinden bahsedilmiştir. Bu bölümde, Azerbaycan edebiyatının ilk kadın şairlerinden olduğu düşünülen “Mehsetî-i Gencevî” örnek verilerek onun, yaşadığı dönemde ve sonrasında pek çok kadın şairi etkilediğinden ve birçok biyografik eserlerde adının övgüyle anıldığından bahsedilir. Eserin ana başlıklarına ek olarak alt başlıklarda diğer kadın şairlerin de tam biyografilerine ve şiirlerinden örneklerle yer verilmiştir. Bu bölümde günümüz Azerbaycan edebiyatında, divan şiirinin bağımsızlık döneminden başlayarak son 33 yılda basılan divanların sayısına ve dört kadın şair tarafından oluşturulan divanlara bakıldığında hâlâ etkisini sürdürdüğü vurgulanmıştır.

Çalışmanın amacı ve kapsamı hakkında bilgi verildikten sonra I. Bölüm’de “Başlangıçtan Günümüze Kadınlarla İlgili Yazılmış Tezkire ve Diğer Biyografik Kaynaklar” başlığı altında *Arap Biyografî Geleneğinde Kadınlardan Bahseden Eserler*; *Fars Biyografî Geleneğinde Kadın Şairlerden Bahseden Eserler*; *Fahrî-i Herevî*, *Cevâhirü’l- Acâyib Tezkiresi*; *Lutf Ali Bey Azer*, *Ateşkede Tezkiresi*; *Mahmud Mirza Kacar*, *Nukl-i Meclis Tezkiresi*; *Ebulkasım Muhteşem Şîrvânî*, *Ahter-i Tâbân Tezkiresi*; *Muhammedhasan Han İtimadüssaltana*, *Hayrat-ı Hisan Tezkiresi*; *Türk Biyografî Geleneğinde Kadınlardan Bahseden Eserler*: *Mehmet Zihnî Efendi*, *Meşâhirü’n-Nisâ Eseri*; *Rızaeddin Bin Fahreddin*, *Meşhur Hatunlar Tezkiresi* adlı alt başlıklar yer almıştır.

Birinci bölümün ilk alt başlığı olan “*Arap Biyografî Geleneğinde Kadınlardan Bahseden Eserler*”de yazar, Arap edebiyatında yazılan ve müstakil olarak kadınları anlatan eserlerin bulunmadığını, yalnızca bazı Tabakât kitaplarında bir bölümün veya bir cildin kadınlara ayrıldığını söyleyerek bu duruma en eski Tabakât kitabı olan İbn Sa’d’ın *Kitâbu’t-Tabakâti’l-Kebîr* adlı eserini örnek vermiştir.

Bölümün ikinci alt başlığı olan “*Fars Biyografî Geleneğinde Kadın Şairlerden Bahseden Eserler*”de, Türk kadın şairlerinden de bahseden ilk eserin 16. yüzyılda Hindistan’da Heratlı Fahri tarafından Farsça olarak yazılan *Cevâhirü’l-Acâyib* adlı tezkire olduğu bildirilmiştir. Bu sebeple, eser bilinen ilk Farsça kadın tezkiresidir. Heratlı Fahri, eserini Hindistan’da iken kaleme almış ve oradaki hanım sultanlardan birine ithaf etmiştir. Kadın şairlerden bahseden tezkire yazarı Heratlı Fahri’nin eserinden sonra ise birçok tezkirede

kadın şairlere yer verilmeye başlandığını hatta sadece kadın şairlerden bahseden tezkirelerin yazıldığını bildiren müellif, bunlara örnek teşkil edecek tezkireleri sıralamıştır. Burada dikkat çeken başka bir husus, 15. yüzyıl Osmanlı kadın şairlerinden Mihrî Hatun Divan'ının şöhretinin 16. yüzyılda Safevi sınırlarına ve Hindistan'a ulaşması ve günümüzde Mihrî Hatun Divanı'nda bulunmayan, Hafız'-ı Şîrâzî'ye yazılmış başarılı nazire gazellerin o çağda beğenilip tezkirelerde bundan bahsediliyor olmasıdır. Fahrî-i Herevî'ye ait olan bu tezkire, çoğunluğu Türk asıllı kadın şairlerle ilgili bilgi vermesi bakımından çok önemlidir.

Bu bölümün devamında, Lutf Ali Bey Azer'e ait *Ateşkede Tezkiresi*'nden, dört fasıldan oluşan bir kadın şuara tezkiresi olan *Nukl-i Meclis Tezkeresi*'nden, Hindistan'da bulunan kadın yöneticilere yazılıp sunulduğu bilinen ikinci tezkire olma özelliği taşıyan *Ahter-i Tâbân Tezkiresi*'nden, Doğu'da ve genel olarak İran'da yaşayan kadın şairlerden bahseden ve biyografik bir eser olma özelliği taşıyan *Hayrat-ı Hisan Tezkiresi*'nden bilgiler sunulmuştur.

Müellif, Mehmet Zihni Efendi'nin *Meşâhirü'n-Nisâ* adlı eserinin Anadolu, Azerbaycan ve İran edebiyatını etkilemesinden bahsederek Türk kadın şairlerine ilk defa toplu hâlde bu eserde yer verildiğini kaydetmiştir. Bu eserde sadece şair kadınlardan değil Türk-İslam dünyasında çeşitli yönleriyle tanınip tarihe geçmiş peygamber hanımlarından, sahabe ve evliya kadınlardan da bahsedilmiştir. *Meşâhirü'n-Nisâ*'nın etkisiyle kaleme alınan ve özellikle Anadolu sahasında yetişen Mihrî Hatun, Zeyneb Hanım, Tütî, Fıtnat Hanım, Leylâ Hanım, Şeref Hanım vb. meşhur kadın şairlere de yer veren Rızaeddin bin Fahreddin' in yazdığı *Meşhur Hatunlar Tezkiresi* hakkında kitapta bilgiler yer almıştır.

Bu bölümün sonunda yazar, Sovyet Dönemi'nde ve *Bağımsızlık Dönemi Azerbaycan Edebiyatı*nda, kadın divan şairleri ile ilgili hem edebî hem de bilimsel eserler hazırlayan ve günümüzün meşhur kadın şairlerinin yetişmesinde etkisi bulunan Prof. Dr. Azize Caferzade ile ilgili bilgilere de yer vererek onun bu alandaki çalışmalarından bahsetmiştir.

Kitabın ikinci bölümü "*Başlangıçtan Günümüze Kadar Klasik Tarzda Şiir Yazan Azerbaycan Kadın Şairleri*" başlığını taşımaktadır. Bölümde Azerbaycan'da divan şiiri geleneğine katkı sağlayan kadın şairler tanıtılarak bu şairlerin edebiyat anlayışlarından, şiirlerinde kullandıkları dil ve anlatım özelliklerinden örnekler verilmiştir. 12-13. yüzyılda eserler veren Mehsetî-i Gencevî ve Raziyye Gencevî'ye ve şiirlerinden örneklerle burada yer verilmiştir. Bu bölüme, Azerbaycan edebiyatında Farsça şiirleri ve özellikle rubaileri ile bilinen ilk kadın şair Meshetî-i Gencevî'nin hayatı, edebî kişiliği ve

eserlerinden örnekler verilerek başlanmıştır. Meshetî ile ilgili Devletşah Semerkandî'nin *Tezkiretü's-Suâra*'sında, Attar'ın *İlahînâmesi*'nde bilgiler bulunduğundan, irticalen rubai söyleyip rubai nazım şekli konusunda kendine has bir mektep oluşturduğundan, Sultan Sencer'in onu diğer kadın şairlerden ayırmak için büyük kadın olarak tarif ettiğinden ve Azerbaycan edebiyatında şehrengiz türünün bilinen ilk örneklerini vermesinden bahsedilmiş, çağdaşı Ömer Hayyam ile birlikte rubai ustası olarak anıldığı vurgulanmıştır (Bayram, 2023: 23).

16 yüzyılda eserler veren kadın şairler arasında Cemâlî Hânzâde, Hânzâde-i Türbetî ve Nesâî mahlaslı Fahrünnisâ'dan bahsedilmiştir. Ardından 17-18. yüzyılda Sahib Sultan Dümbüli, Hatice Sultan Hanım ve İstanbul'da doğup büyümüş ve eğitim almış olan Türk edebiyatının ortak kadın şairlerinden Fatma Hanım Ânî'den bahsedilerek onun bilgili olmasından dolayı kadınların hocası anlamına gelen "Hâce-i Zenân" sıfatıyla tanındığından, Ânî mahlasıyla şiir söylediğinden, kendisinden önce yaşayan Zeynep Hanım'a oranla daha başarılı olduğundan ve hattat olmasından bahsedilmiştir.

19. yüzyıldan itibaren kadın divan şairlerin sayısı artmıştır. Bu yüzyılda, Nîmtac Hanım Selmasî, Dostuhanım Şirvanî hem âşık hem de divan şairi olup şiir dilinin sade halk diline yaklaşmasına sebep olan Âşık Peri, Karabağ hanının kızı, İran-Rusya ilişkilerinin düzenlenmesinde rolü olan ve Türkçe-Farsça şiirler yazan Ağabacı mahlaslı Ağabeyim Ağa'ya da burada yer verilmiştir. Ardından "*Edebiyatın Gevherleri: Gövher Adlı Kadın Şairler*" alt başlığı ile Gövher Ağa, Gövher Beyim veya Hacı Gövher Hanım, Tahire Kurretülayn, Zöhre Hanım, Goncabeyim, Şehrebanı, Bedircahan Beyim, "Dürr-i yekta" (Tek inci) halk arasında Han Kızı adıyla tanınan ve Karabağ Hanlığı'nın mirasçısı olan Hürşid Bânâ Nâtevân'a yer verilmiştir. Fuzûlî etkisiyle Hürşid, Natevan gibi mahlaslarla şiirler yazan bu şair, özellikle kadın şairler arasında lirizmi ve kadın ruhunu yansıtmaya bakımından çok önemlidir. Şair, bölgeyi susuzluktan kurtarmak için yaptırdığı kanal projesiyle, edebî bir meclis olan *Meclis-i Üns*'ü yönetmesiyle tanınmış ve hakkında çok sayıda şiir, poema (mesnevi), tiyatro eserleri, hikâyeler yazılmış; film ve belgeseller çekilmiştir. Ardından Fatma Hanım Kemine, Tuğra Hanım, Şahnigar Hanım Rencur, Zibâ Hanım La'li isimli kadın şairlere yer verilmiştir.

19-20. yüzyılda yetişen kadın şairler ise annesi Natevan gibi şair olan Hanbike, Mâhî Hanım, Meşedi Hanım Leyli ve kadınların eğitim alması ve yeni düzene ayak uydurması yönünde çalışmalar yapan Kamerbeyim Şeydâ ve Cahansûz- Zernişan Seyidzade'dir.

20. yüzyıla gelindiğinde Sona Ahundova; Anadolu şairlerinden Namık Kemal ve Tevfik Fikret' in tesiriyle vatan ve millet konulu eserler veren Asya Ahundzade, Maral Hanım Nebizade, bütün ömrünü Azerbaycan kadınlarının bağımsızlığı ve eğitimi için harcıyıp Azerbaycan edebiyatı tarihinde satirik tarzda şiirler yazan ender şairlerden olan Ceyran Bayramova hakkında bilgiler verilmiştir.

“20-21. Yüzyılda Güney Azerbaycan’da Yetişen Kadın Şairler” alt başlıklı bölümde ise sırasıyla Pervin İ’tisâmî, Meryem Cahangirî, Münire, Taha Tebrizî, Şehvâr Rizvânî, Seher Erdebilî gibi şairlere yer verilirken “Sovyet Dönemi’nde Yetişen Kadın Şairler” alt başlıklı bölümde şiirin bir musiki olduğunu ve yazdığı şiirlerinde musikinin çok olmasını istediği için aruzla eserler verdiğini dile getiren ve Sovyet döneminde klasik tarzda şiirler yazan Mirvarid Dilbâzi’den, Nigâr Refibeyli’den, Fuzûli geleneği etkisinde aruzla şiirler yazan Medine Gülgün’den, Güney Azerbaycan’ın bağımsızlığı uğruna 21 Azer Madalyası ile taltif edilen Hekime Billurî’den bahsedilmiştir.

İkinci bölümün son alt başlığı olan “Sovyet Dönemi Sonlarında ve Bağımsızlık Dönemi’nde Yetişen Kadın Şairler” bölümünde; Fuzûli etkisinde şiirler yazan, günümüzde klasik şiirin en önemli temsilcilerinden olan Mahcamal Hanım’a, Simuzer Nüsretbeyli’ye, yine Fuzûli etkisinde gazeller yazan Şövket İmamî’ye, Azerbaycan klasik edebiyatında Hayran Hanım Dünbüli Divanı’ndan sonra basılan ikinci divanın sahibi olan Gülafe Munis’e, Divanı’nda Anadolu Türkçesine has kelimelere ve kendine has orijinal mazlumlara yer veren Mahire Mahi’ye, Pünhan Seda’ya, kendisinin bir “Fuzuli vurgunu” olduğunu söyleyerek halen Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi Mehemed Fuzuli adına Elyazmalar Enstitüsünde büyük ilmi işçi olarak görev yapan akademisyen, şair, yazar, gazeteci Sona Hayel’e, İnsafhanım’a ve Ülviye Bahir’e yer verilmiştir.

Yine bu bölümde kadın şairler arasında kronolojik olarak basılan üçüncü divanın sahibi olan Lilpar Cemşidkızı ve Divanı ayrıntılı biçimde anlatılmıştır. Lilpar Cemşidkızı’nın Divanı, zengin muhtevası, dilinin sadeliği ve ahenk unsurları yönüyle öne çıkmıştır. Daha çok vatan ve Karabağ meselesi ile ilgili şiirler yazmış olan şairin Divanında, günümüzdeki pek çok toplumsal-siyasi meselelere ışık tutulmuştur. İkinci bölümde, Türk edebiyatını yakından takip ederek Reşat Nuri, Yahya Kemal, Gülseren Budayıcıoğlu gibi Türk şair ve yazarlarını muntazam okuyan şaire Lilpar Cemşidkızı ve Hatire Hatun’dan da bahsedilmiştir.

“19-20-21. Yüzyıl Azerbaycan Edebiyatının Biyografik Kaynaklarında Adı Geçen Kadın Şairler” başlığı eserin üçüncü ve son bölümünü oluşturmaktadır.

Bu bölümde kadın şairlerin eserleri ve hayat hikayeleriyle ilgili bilgi veren mecmua, tezkire, edebiyat tarihi, antoloji, almanak vb. tipli eserlerden de faydalanmış, klasik tarzda şiir yazan kadın şairlerle ilgili biyografik bilgiler tasnif edilmiştir. Burada, Azerbaycan'da yapılan çalışmaların yanı sıra Türkiye'de Azerbaycan edebiyatının araştırılması yönünde önemli çalışmaları bulunan Fuat Köprülü, Prof. Dr. Yavuz Akpınar, Prof. Dr. Ali Kafkasyalı ve Prof. Dr. Sedat Adıgüzel'in eserlerinden de bahsedilmiştir.

19-20-21. Yüzyıl Tezkirelerinde Yer Alan Azerbaycanlı Kadın Şairler” adlı üçüncü bölümün ilk alt başlığında bu yüzyıllarda yazılan; *Seyyid Azim Şirvani* ve *Nevvab Tezkireleri*, *Riyazü'l Âşıkîn*, *Danışmendan-ı Azerbaycan*, *Gulam Memmedli Tezkiresi*, *Tezkere-i Şahin*, *Genc Gelem*, *Hezer Tezkireleri* incelenmiştir. Azerbaycan edebiyatının 21. yüzyılda yazılan ilk tezkiresi olan Şahin Fazil'e ait *Tezkire-yi Şahin*'de aruzla şiirler yazan Elnare Buzovnalı, Sudabe Celil, Necibe Necib, Destegül Zamanlı, Edalet Seda, aynı zamanda bir akademisyen olan Giymet Meherremli, Gülnaz Duyğu, Melahet Yusufkızı, Gövher Mecidkızı, Zekiyye Elruh, Reyhan Aydemir, Fazile Karahankızı, Halide Efendi, Dilşad Gemli ve Hatice Vagifkızı gibi şairlerin biyografilerine de yer verilmiştir. Yine bu bölümde yer alan Sona Heyal'in *Genc Gelem Tezkiresi* hakkında bilgiler vardır. İsminden de anlaşılacağı üzere bu tezkire henüz liseyi bitirmemiş gençlerden bahsetmesi açısından önemlidir.

Azerbaycan edebiyatının son üç yüz yıllık biyografik kaynakları ve bu kaynaklarda geçen kadın şairlerle ilgili bilgi vermesi açısından bu bölüm özel bir önemi haizdir.

Üçüncü bölümün diğer bir alt başlığı ise “XX. Yüzyılda Azerbaycan Edebiyat Tarihlerinde Yer Alan Azerbaycan Kadın Şairleri”dir. Burada toplam 4 kadın şairden bahseden Firidun Bey Köçerli'nin *Azerbaycan Edebiyatı*'ndan, eserlerinde hiç kadın şairlere yer vermeyen İsmail Hikmet'e ait olan *Azerbaycan Edebiyatı Tarihi* ve Yusuf Vezir Çemenzeminli'ye ait olan *Azerbaycan Edebiyyatına Bir Nazar* adlı eserden ve Salman Mümtaz'ın klasik tarzdan daha çok halk şiiri tarzında eser veren birçok kadın şaire yer verdiği *Azerbaycan Edebiyatı-El Şairleri ve Azerbaycan Edebiyatının Kaynakları* adlı eserlerinden bahsedilmiştir.

“20-21. Yüzyıl Antolojilerinde Klasik Tarzda Şiir Yazan Azerbaycan Kadın Şairleri” alt başlığında ise Gulam Memmedli'nin *Cenubu Azerbaycan Şairleri Antolojisi* ve *Güney Azerbaycan Edebiyyatı Antolojisi* (4 cilt)'nden bahsedilmiştir. Ardından Türkiye'de Azerbaycan kadın şairleri ile ilgili yapılan bazı çalışmalardan: Ali Kafkasyalı'nın *Çağdaş Azerbaycan Kadın Sanatkârları*, Azerbaycan'ın Âlim Kadınları ve *İran Türk Edebiyatı Antolojisi* (5 cilt)'nden,

Azize Caferzade'nin Azerbaycan kadın edebiyatıyla ilgili *Könül Çırpıntıları Antolojisi*, Azerbaycan'ın *Âşık ve Şair Kadınları 1 ve 2. Cilt*' ten, Azerbaycan Kadın Şairleri Antolojisi'nden, Cafer Remzi İsmayılzade'nin *Deyilen Söz Yedigârdır* eserinden, Ehmed Ceferzade'nin Şirvan şairlerini derleyip topladığı eserlerinden, Karabağ Savaşı gazisi olan Elvin İntigamoğlu'nun hazırladığı 21. yüzyıl antolojilerlerinden ve Gülnare Sadık ile Aysel Nesirzade'nin birlikte hazırladığı *Zerif Kölgeler Antolojisi*'nden ve burada klasik tarzda şiirler yazan kadın şairlerden bahsedilmiştir.

Bölümün son alt başlığı olan, “21. Yüzyılda Oluşturulan Toplu ve Almanaklarda Adı Geçen ve Klasik Tarzda Şiir Yazan Kadın Şairler” başlıklı kısımda ise 21. yüzyıl Azerbaycan edebiyatında toplu veya almanak şeklinde yayımlanmış dört eserden ve bu eserlerde adı geçen kadın şairlerden bahsedilmiştir.

“Sonuç” kısmında, kitabın bölümlerinde verilmiş olan Azerbaycan kadın şairlerinin biyografileri ve eserleri hakkındaki bilgiler tasnif edilerek 12. yüzyılda Mehsetî-i Gencevî ile başlayan Azerbaycan klasik şiirinde 19. yüzyıldan itibaren kadın şairlerin sayısının arttığı vurgulanmıştır. Müellif, Azerbaycan'ın 19. yüzyılda Rusya ve İran arasında ikiye bölündüğü için bu çalışmada daha çok Kuzey Azerbaycan kadın şairlerinin incelenmesine ağırlık verdiğini vurgulamıştır. Bu parçalanma sonucunda hanlıklar şeklinde idare edilen yerlerde, yönetici kadın şairlerle ilgili kısa bilgiler de verilmiştir.

19. yüzyılda divan edebiyatının yaşatıldığı mekânlardan olan edebî meclislerin sayısının arttığından ve 20. yüzyıldan itibaren Sovyet Dönemi'nde bu meclislerin yerini şiir kulüplerine bıraktığından bahseden müellif, Sovyetler yıkıldıktan sonra klasik şiirin yeniden canlandığını ve günümüzde önceki yüzyıllardaki ihtişam ve şaşaasını kısmen yakalamış olduğunu tespit etmiştir. Bu gelişmenin esas sebebi Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra açılan edebî meclislerdir. Yazılan şiirlerde nazım şekli olarak daha çok gazelin tercih edildiğini ve son dönem klasik şiirinde nazire ve tahmis yazmanın revaçta olduğunu bildiren Bayram, çalışmasının en önemli kısmının Bağımsızlık Dönemi'nde klasik tarzda şiir yazan Azerbaycan kadın şairlerin eserleri ve divanları olduğunu vurgulamıştır.

Bu bölümde, Azerbaycan'da gelişen divan şiirinin günümüzdeki durumunun klasik edebiyat araştırmacıları açısından mutluluk verici bir hâl alıp gelecek adına ümit verdiği ve kadınların bu alandaki başarısının edebiyat, klasik şiir, kültür ve sanat adına büyük bir gelişme olduğu kaydedilmiştir. Kitap, yararlanılan zengin “Kaynaklar” bölümü ile son bulmuştur.

Sonuç olarak “*Azerbaycan Kadın Divan Şairleri (Başlangıçtan Günümüze)*” isimli bu çalışma, klasik Azerbaycan ve Türk kadınları ile ilgili bilgi veren önemli tezkiirelerden bahsetmesi, başlangıçtan günümüze varlık gösteren kadın divan şairlerinin tanınması açısından önemli bir kaynaktır. Kadın şairler ve bu şairlere, eserlerine ulaşma konusunda ayrıntılı bilgilerin yer aldığı bu eserden istifade edecek olan araştırmacılar, başlangıçtan günümüze Azerbaycan edebiyatında klasik tarzda şiir yazmış 70’i aşkın kadın şair hakkında bilgi sahibi olacaklardır. Kadın şairlerinin sesini duymak, şiirlerindeki ince ayrıntıları, kader ve aile efradı ile ilgili şikâyetlerini nasıl bir incelikle dile getirdiklerini görmek için de bu eserin okunması gerekmektedir. Bu kitap, kadınların Azerbaycan kültür ve edebiyatındaki doldurulamaz yeri ile ilgili zengin bilgi vermektedir. Bu yönüyle kitap akademisyenler, araştırmacılar ve edebiyatseverler için önemli bir eserdir.

Azerbaycan divan edebiyatını ve kadın şairlerin bu edebiyat içindeki yerini keşfetmek isteyenler için “*Azerbaycan Kadın Divan Şairleri*” vazgeçilmez bir kaynaktır.

KAYNAKLAR

Bayram, Parvana (2023), *Azerbaycan Kadın Divan Şairleri (Başlangıçtan Günümüze)*, Berikan Yayıncılık Kurgan Edebiyat Yayınları. Ankara: XV+277 s.